

Жінка з уявою

Томас Гарді

Новела

Переклад: Богдан Кузяк

Коли Вільям Марчмілл владнав нарешті справу з житлом на відомому морському курорті у Верхньому Уессексі, то повернувся в готель по дружину. Вона саме гуляла з дітьми на березі, і Марчмілл рушив у той бік, куди йому показав ще досить молодецький швейцар.

— Господи, куди ви зайшли! Мені аж дух спирає, — трохи невдоволено мовив Марчмілл, наздогнавши дружину, яка повільно йшла і читала; троє дітей з нянькою йшли трохи попереду.

Місіс Марчмілл пробудилася від мрій, навіяних книжкою.

— Авжеж, — сказала вона, — ти затримався, а нам набридло нидіти в цьому жахливому готелі. Але, пробач, я тобі для чогось потрібна, Вілле?

— Звичайно. Я добряче натовмився, поки знайшов щось більш-менш пристойне. Коли подивишся зблизька на ті прохолодні й зручні квартири, про які стільки чуєш, то виявляється, що насправді вони задушливі й страшенно незатишні. Може б, і ти глянула на те, що я підшукав? Чи воно підійде нам? Щоб просторо, то не дуже, але навряд чи ми знайдемо тут щось краще. В місті повно курортників.

Залишивши дітей і няньку гуляти й далі, подружжя пішло назад.

Це була дібрана пара і віком, і зовнішністю, обоє були задоволені сімейним життям, та вдачею вони різнилися, а зрідка не співпадали і їхні погляди. Він — досить урівноважений, навіть флегматичний, а вона — дещо збуджена й запальна, а щодо їхніх смаків і уподобань, цих дрібних, хоча й досить суттєвих деталей, то тут годі було знайти якийсь спільний знаменник. Марчмілл вважав уподобання і нахили своєї дружини дещо нерозважливими, а вона його — корисливими й егоїстичними. Чоловік виробляв зброю в одному з квітучих міст на півночі і був завжди поглинутий своєю роботою. А дружину найкраще було б схарактеризувати вишуканим висловом: шанувальниця муз. Це була істота вразлива, життєрадісна. Вона свідомо не цікавилася деталями чоловічого ремесла, бо їй відразу спадало на думку, що те ремесло має на меті знищувати все живе. Вона заспокоювалася лише тоді, коли перекопувала себе, що хоч якась частина його зброї призначалася проти жахливих паразитів і хижаків, так само безжалісних до нижчих видів, як і люди до собі подібних.

Вона ніколи не розглядала його роботу як щось таке, що могло вплинути на одруження з ним. Справді, прагнення будь-що влаштувати своє життя — основа доброчесності, що її навчають усі люблячі матері, — змушувала її взагалі не думати про це, поки вона не одружилася з Вільямом, не провела з ним медовий місяць і не досягла пори сумнівів. А тоді, як людина, що в темряві наштовхнулася на якусь річ, зацікавилася, що це таке, почала в думці оцінювати ту річ: незвичайна вона чи

буденна, з золота вона, срібла чи свинцю, принесе їй шкоду чи користь, має чи не має для неї якесь значення.

Вона не дійшла якогось певного висновку і відтоді тільки те й робила, що бідкалася, який її чоловік обмежений та не досить витончений, жаліла себе й переносила свої переживання в світ уяви, марень, нічних зітхань, на які, певно, чи й звернув би увагу Вільям, якби навіть і довідався про них.

Дружина була маленькою, граційною, тендітною, з легкими, невимушеними рухами, з тією напрочуд вражаючою іскоркою в очах, що так виділяла людей Еллиного складу й так часто була причиною серцевих приступів професорових друзів, а іноді і її власних сердечних мук. Її чоловік — високий, довгобразий, з каштановою борідкою й замисленим поглядом — був, слід відзначити, завжди добрим і терплячим до неї. Він говорив стереотипними фразами, був цілком задоволений земними справами, при яких виробництво зброї було необхідністю.

Подружжя нарешті прийшло до потрібного будинку, що стояв на терасі фасадом до моря. Перед ним росли вічнозелені дерева, що захищали дім від солоних бризок і вітру. До ганку вели кам'яні сходи. Будинок мав свій номер, але, оскільки був більший від решти будівель, власниця називала його коберзьким, а всі інші — тринадцятим або парадним. Будинок стояв на осонні й мав дуже веселий вигляд, хоч узимку треба було закладати двері мішками з піском, а замкову щілину щільно затикати від вітру та дощу, які так обшмагали стіни.

Власниця будинку вже чекала на них. Вона зустріла їх біля входу й показала кімнати, принагідно розповіла, що вона вдова доброго фахівця й залишилася ні з чим після його раптової смерті, не переставала на всі лади розхвалювати вигоди квартири.

Місіс Марчмілл відзначила, що і місце, і сам будинок їй подобаються, але помешкання надто маленьке, і це може викликати певні незручності; хіба що можна буде найняти всі кімнати.

Власниця будинку замислилась, потім широко зізналася: їй би дуже хотілося, щоб вони поселилися в неї. Але, на жаль, у двох кімнатах постійно жив квартирант, який хоч і не платив сезонної ціни, зате постійно наймав ці кімнати. Це чудовий молодик, він не завдає їй ніякої мороки, і вона не хотіла б просити його вибратися на місяць, якщо навіть вони й добре їй заплатять.

— Зрештою, — додала вона, — може, він сам запропонує її вам на цей час?

Та вони не хотіли про це й слухати і повернулися в готель, щоб потім шукати іншої квартири. Але не встигли ще й випити чаю, як зайшла власниця будинку й сказала, що її пожилець виявився настільки люб'язний, що запропонував віддати їм свої кімнати на три-чотири тижні, щоб їм не треба було шукати через нього якогось іншого притулку.

— Це дуже чемно з його боку, але ми не хочемо завдавати йому клопоту, — заперечив Марчмілл.

— Ні, ви не завдасте йому клопоту, запевняю вас! — палко вигукнула хазяйка. — Бачте, він не схожий на інших молодих людей — мрійливий, самотній, якийсь меланхолійний. Він любить тут жити, коли в двері дме південно-західний вітер, а

навколо зовсім безлюдно, а не так, як оце зараз, у сезон. Тим часом він поживе на маленькому острові, що навпроти, — от і зміна якась для нього буде.

Отож вона сподівається, що подружжя оселиться в неї. І справді, вже наступного дня Марчмілли зайняли будинок, що цілком їх влаштував. Після сніданку містер Марчмілл пройшовся до молу, а місіс Марчмілл, відіславши дітей на берег моря, влаштувувалася остаточно: розкладала речі, знайомилася з дзеркальною шафою.

Маленька бічна кімната, в якій досі мешкав одинак, була обставлена дещо не так, як інші. Пошарпані книжки, скоріш масові, піж рідкісні, були звалені по кутках, що свідчило про своєрідний смак їхнього господаря. Здавалося, він був певний, що вони нікого навіть трохи не зацікавлять. Хазяйка стояла на порозі, щоб відразу прибрати все, що не сподобалося б місіс Марчмілл.

— Це буде моя кімната! — заявила нова квартирантка, — бо я люблю книги. До речі, у вашого пожилиця їх досить багато. Гадаю, він не заперечуватиме, якщо я почитаю деякі з них, місіс Гупер?

— О ні, пані, звичайно, ні. Так, їх у нього справді чимало. Адже він займається літературною діяльністю. Він поет. Так, справді поет. Має якісь прибутки, але не аж такі, щоб жити на широку ногу, навіть якби й хотів цього.

— Поет? От цього я вже не сподівалася! — Місіс Марчмілл розкрила одну з книжок і на титульній сторінці прочитала його прізвище. — Господи! — вигукнула вона. — Та я ж добре його знаю! І самого Роберта Трева, і його вірші! Оце добре — жити в його кімнаті, змусивши його самого вибратися звідси!

Через кілька хвилин, вже на самоті, Елла з захопленим подивом думала про Роберта Трева. Її власне життя може пояснити це зацікавлення. Єдина донька письменника, вона останнім часом почала писати вірші, прагнучи тим самим дати вихід почуттям, придушеним щоденним домашнім господарством та вихованням дітей своїх та свого пересічного чоловіка. Ці вірші, підписані чоловічим псевдонімом, друкувалися в кількох малопомітних, а двічі навіть у товстих журналах. В одному з цих останніх на сторінці, де дрібним шрифтом внизу містився її вірш, вгорі було надруковано кілька віршів на ту ж тему, написаних оцим самим Робертом Тревом. Очевидно, їх обох вразив і надихнув на вірші трагічний випадок, про який писалося в газетах. Редактор відзначив цей збіг і додав, що довершеність віршів обох поетів спонукала його помістити їх разом.

Після того Елла, чи то Джон Айві, з шанобливою увагою стежила за появою кожного вірша Роберта Трева, котрий, з чоловічою безпосередністю в питаннях статі, і гадки не мав ховатися під жіночий псевдонім. Можна з певністю сказати, що місіс Марчмілл цілком влаштувало чинити якраз навпаки, бо вважала, що ніхто не повірив би в її щирі поривання, якби з'ясувалося, що автор тих сентиментальних віршів — дружина багатого промисловця зброї, мати трьох дітей.

Вірші Трева відрізнялися від віршів звичайних поетів: вони були більш пристрасні, ніж змістовні, більш насичені, ніж довершені. Не будучи символістом чи декадентом, він був песимістом настільки, наскільки дозволяла йому вдача, коли навіть серед

найгірших обставин людина почуває себе цілком добре. Він не дуже дбав про довершеність форми й рими, не кажучи вже про зміст, і часом, коли почуття випереджали його майстерність, плутов сонети з довільною римою часів королеви Єлизавети, що міг помітити перший-ліпший рецензент.

Досить часто Елла Марчмілл з тужливою і безнадійною заздрістю зверталася до віршів суперника, які набагато переважали її недолугі рядки. Вона намагалась наслідувати його, та, будучи неспроможною досягти його рівня, впадала в глибоку розпуку. Так минав місяць за місяцем, аж поки серед надрукованих книжок вона не побачила й збірку поезій Трева. Книжка мала певний успіх, її добре купували, і це цілком оплатило витрати на її видання.

Поетів успіх наштотхнув Джона Айві на думку укласти й будь-що видати власну збірку, додавши до тих небагатьох віршів, що на той час побачили світ, переважну більшість ненадрукованих. Це коштувало чималих грошей, та лише декілька рецензентів помітили ту сіреньку книжку; ніхто її не згадував, ніхто не купував, і вже невдовзі вона сконала — якщо й взагалі жила доти.

Тим часом думки поетеси повернули на інше, бо якраз виявилось, що вона чекає третьої дитини. І крах її поетичного злету менше відбився на ній, ніж міг би, якби не домашні клопоти. Чоловік оплатив і лікарняний рахунок, і книжку, і цим до певного часу все обмежилось. Та, хоч Елла й не була поетом століття, вона виділялася серед загалу. І незабаром знову почало даватися взнаки колишнє захоплення. І ось, за якимось дивним збігом, вона ще й опинилася в помешканні Роберта Трева.

Вона задумливо підвелася зі стільця і оглянула кімнату з цікавістю товариша по перу. Так, серед усього іншого лежала збірка його віршів. Хоч і добре обізнана з нею, Елла, проте, читала її тут з відчуттям, ніби вона вголос промовляла до неї; потім зайшла місіс Гупер, хазяйка, з якоюсь дріб'язковою послугою, і місіс Марчмілл знову почала розпитувати про її квартиранта.

— Я певна, що він би зацікавив вас, пані, якби ви його побачили, хоч надто висе сором'язкий, що й не знаю, чи сподобався б вам.

Місіс Гупер, здавалося, охоче задовольняла цікавість своєї квартирантки розповіддю про попередника.

— Чи він давно живе тут? Так, близько двох років. Наймає ці кімнати навіть тоді, коли не живе тут: м'який тутешній клімат корисний для його легень, і він охоче навідується сюди будь-якої пори року. Він здебільшого пише або читає і не часто виходить на люди, хоча такої щирої та лагідної вдачі, що люди залюбки підтримували б із ним добрі стосунки, якби знали його. Не так часто зустрінеш тепер лагідну людину.

— О, лагідний... І добрий?

— Так, він зробить усе, що б не попросив. "Містере Трев, — часом кажу йому, — ви чогось пригнічені". "Так, справді, місіс Гупер, — погоджується, — хоч я не здогадуюся, звідки ви знаєте". "Чому б вам трохи не розвіятись?" — раджу йому, і через день-другий він каже, що їде в Париж, чи Норвегію, чи ще куди-небудь, і, повірте, подорож виходить тільки на користь йому.

— Та звичайно ж! І він, певно, дуже вразливий.

— Так, у дечому він досить дивакуватий. Якось серед ночі, коли щойно закінчив вірш, почав ходити по кімнаті і читати його вголос. А стеля ж тоненька, самі знаєте, як воно в наспіх зліплених будівлях. І він не давав мені заснути, поки я не сказала, щоб надалі... А взагалі ми непогано ладнаємо.

То було тільки початком розмов про поета, який ставав дедалі відомішим. Під час однієї з таких розмов місіс Гупер звернула увагу Елли на те, чого раніше та не помічала: карлючки олівцем на шпалерах за шторами в узголів'ї.

— Дайте-но я гляну! — вигукнула місіс Марчмілл, неспроможна приховати раптового збудження, й нахилила до стіни своє гарненьке личко.

— Це, — тоном знавця пояснила місіс Гупер, — початки й чернетки віршів. Він намагався стирати їх, але деякі ще можна розібрати. Певно, уночі прокидається з якоюсь римою в голові, от і записує на стіні, щоб до ранку не забути. Деякі ось із цих рядків, що перед вами, я бачила потім надрукованими. А є зовсім свіжі. Ось цих я ніби не бачила, вони, певно, записані зовсім недавно.

— Он як!

Елла Марчмілл чомусь почервоніла, і їй раптом захотілося, щоб її співрозмовниця швидше пішла, бо їй уже було про що думати. Невимовне почуття більш особистого, аніж творчого зацікавлення спонукало її прочитати ці карлючки на самоті. Отож вона чекала, поки зможе це зробити, і передчувала від цього неабияку насолоду.

Мабуть, тому, що море за островом було неспокійне, Еллін чоловік волів кататися на яхті та на пароплаві без дружини, та й ту не приваблювали морські прогулянки. Сам він не цурався тих прогулянок на екскурсійних пароплавах, де на палубі при місяці влаштовувалися танці і щоразу, коли судно нахилилось, танцюючі пари падали в обійми одне одному. А дружині він чемно пояснив, що публіка там надто різношерста як для неї. Отож, поки процвітаючий промисловець розкошував тимчасовою переміною і морським повітрям, життя Елли, принаймні зовні, було досить одноманітне і обмежувалося купанням та прогулянкою узбережжям. Та, оскільки поетична спонuka знову ожила, її охопив якийсь внутрішній пал і заслонив собою все, що діялося довкола.

Вона перечитувала, поки не вивчила напам'ять, останню збірку Трева і не рахувалася з часом, силкуючись перевершити деякі з них, але зазнала невдачі і вдарилася в сльози. Особистий чинник непереборної приваби цього недосяжного, що заповнював її ество, володаря, був настільки глибшим, ніж духовний чи відносний, що вона не могла цього досягнути. Щоправда, день і ніч її оточувала та ж обстановка, що оточувала і його, і вона чи не щохвилини нашіптувала їй про нього. Але ж він був людиною, що її вона жодного разу не бачила, і думка, що нею рухає лише підсвідоме прагнення спрямувати свої почуття на першого-ліпшого чоловіка, здавалася Еллі мало переконливою.

Через надто практичні умови, що їх виробила цивілізація для подружнього життя, чоловікова любов до неї виявлялася хіба що в спалахах дружби, не більше. Те ж саме можна було сказати і про неї. А що вона була жінкою жвавою, запальною, потребувала

духовного життя, то її почуття почали житися цією випадковою поживою, хоч куди кращої якості, ніж його звичайно дарує випадок.

Одного дня діти гралися в схованки і в метушні викинули з комірчини якийсь одяг. Місіс Гупер пояснила, що він належить містеру Треву, і знову повісила одяг на місце. Після полудня Елла, охоплена уявою, коли поблизу нікого не було, відчинила комірчину, зняла плащ, надягла його, а потім і водонепроникне кепі, що доповнювало його.

— Плащ святого Іллі! — вигукнула вона. — Невже він не надихне мене на гідне суперництво з ним, видатним поетом!

Такі думки завжди викликали в неї сльози, і вона повернулася, щоб глянути на себе в дзеркало. Його серце билось під цим плащем, його думка витала під цим капелюхом на недосяжних для неї висотах. Усвідомлення власної нижчості ще більше пригнітило її. Ще не зняла вона з себе плаща і кепі, як двері відчинилися і в кімнату увійшов чоловік.

— Що за чортівня...

Вона спалахнула й квапливо зняла плащ і кепі.

— Я знайшла це в комірчині, — пояснила вона, — і надягла, щоб розважитись. Бо що мені лишається? Тебе ж завжди десь носить.

— Носить? Але ж...

Того вечора вона продовжила розмову з хазяйкою, яка сама, певно, відчувала ніжну прихильність до поета, бо ладна була без кінця говорити про нього.

— А ви, бачу, зацікавилися містером Тревом, — мовила вона. — А тим часом він передав, що навідається завтра після обіду, якщо я буду вдома. Хоче подивитися якісь свої книжки. То він може їх узяти?

— Та звичайно ж!

— Тоді ви залюбки зустрінетеся з Тревом, якщо на той час будете вдома.

Ледь тамуючи радість, вона пообіцяла бути вдома і з думками про нього пішла спати.

А вранці чоловік сказав:

— Я думав над твоїми вчорашніми словами, Елло, ніби я десь пропадаю і позбавляю тебе розваг. Мабуть, воно й справді так. Сьогодні море тихе, і я візьму тебе з собою покатися на яхті.

Вперше Елла не зраділа такій пропозиції, але все ж погодилась. Час відпливати наближався, і вона пішла збиратися. Хвильку постояла замислено, та бажаніш зустрітися з поетом, в якого вона, поза всяким сумнівом, закохалася, переважило.

— Я не хочу на море, — мовила вона сама собі. — Це буде нестерпно, якщо я не побачу його. Ні, я таки залишусь вдома.

І сказала чоловікові, що передумала. Той не наполягав і пішов собі сам.

В будинку запанувала тиша, бо діти пішли гратися на пляж. Повіви свіжого вітерцю з моря ворушили штори. Оркестр "Зеленої Сілезії" — іноземних музикантів, найнятих на сезон, — зібрав до себе майже всіх тутешніх жителів і відпочиваючих.

У двері постукали. Місіс Марчмілл не завважила, чи хтось пішов відчинити, а її брало нетерпіння. Книги були в кімнаті, де вона сиділа, але ніхто не заходив. Вона подзвонила.

— Хтось ніби стукав у двері, — сказала вона.

— Та ні, пані, уже пішов. Я виходила.

Зайшла сама місіс Гупер.

— Так прикро! — забідкалася вона. — Містер Трев взагалі не прийде.

— Але я нібито чула, як він стукав.

— Ні, то запитували про квартиру й потрапили не туди. Забула вам сказати: саме перед сніданком містер Трев прислав записку, щоб я не готувала для нього чай, бо йому вже не треба книжки і він не прийде.

Жаль було дивитися на Еллу, і ще довго вона не могла навіть узятися за його скорботну баладу "Суворе життя", так боліло її навіжене крихітне серце і так повнилися сльозами очі. Коли в мокрих панчішках прибігли діти й кинулися оповідати їй про денні пригоди, то вона визнала, що тепер у неї не лишилося й половини тих почуттів до них, що були досі.

— Місіс Гупер, а у вас часом немає фотографії... джентльмена, що проживав тут?

Вона все чогось соромилася називати його на ім'я.

— Чому ж, є. У декоративній рамці над каміном у вашій спальні.

— Але ж у ній герцог із герцогинею.

— Так, справді, але його фотографія за ними. Його портрет пасує до рамки, яку я, власне, для нього й купила. Та коли він їхав, то попросив: "Сховайте мене, ради бога, від чужого ока, не хочу, щоб вони витріщалися на мене; та й іншим, гадаю, мало приємного, якщо витріщатимуться на них". Тому я поки затулила мого герцогом з герцогинею, тим більше що вони були без рамки. Зрештою, щось королівське тут більше підходить, аніж чужа молода людина. Якщо ви їх виймете з рамки, то за ними буде його фото. Він і гадки не мав, що тут житиме така вродлива леді, як ви, а то б, я певна, і не подумав би ховатися з очей.

— А він гарний? — соромливо запитала вона.

— Вважаю, що так, хоч декому він здається більш захопливим, ніж гарним: з великими задумливими очима, зі своєрідною іскоркою в них, коли він дивиться довкола себе. Він саме такий, яким ми і сподіваємося бачити поета, якого не годує його ремесло.

— Скільки ж йому років?

— Та років на кілька старший від вас, пані. Щось близько тридцяти одного чи двох.

Насправді ж Еллі вже кілька місяців, як повернуло за тридцять, хоч і здавалась молодшою; вона вже ступила на той відтинок життя, коли вразливі жінки починають сподіватися, що останнє кохання буває міцнішим, ніж перше. Та скоро, на жаль, ступить на ще сумніший відтинок, коли особи її статі уникають приймати чоловіка інакше, як спиною до вікна чи при напівопущених шторах. Зауваження місіс Гупер змусило її задуматись, і більше про вік вона не згадувала.

Тим часом принесли телеграму: чоловік, який дістався з друзями на яхті аж до Бадмаута, повідомляв, що зможе повернутися лише наступного дня.

Після легкого обіду Елла до смерку гуляла з дітьми по узбережжю і все думала про не бачену фотографію в її кімнаті, думала з відчуттям, ніби має статися щось незвичайне.

Тому з трепетною насолодою, у полоні уяви, яка затопила молоду жінку, коли дізналася, що чоловіка сьогодні не буде, Елла насилу стрималася, щоб мерщій не кинутися нагору і не вийняти портрет. Але вирішила потерпіти, поки залишиться сама, та й воно куди романтичніше зробити це при тиші, свічках, чарівності моря і зірок на небі, аніж удень при сліпучому сонці.

Щойно діти пішли спати, як пішла до себе й Елла, хоч не було ще й десятої години. Тамуючи свою палку цікавість, вона спершу зробила необхідні приготування: роздяглася, наділа нічну сорочку, потім присунула до столу стілець і прочитала кілька пристрасних Тревових віршів. І аж тоді взяла рамку, піднесла її до світла, відкрила її, дістала портрет і поклала перед собою.

Обличчя незнайомця приголомшувало. У нього були гарні чорні вуса й борідка, а капелюх з опущеними крисами трохи затінював чоло. Великі темні очі, що їй їх описала хазяйка, випромінювали безмежне співчуття. Вони дивилися з-під чорних брів так, ніби вчитувалися у всесвіт, яким для нього було обличчя навпроти, і ніби зовсім не раділи тому, що бачили.

Низьким, глибоким, найніжнішим голосом Елла прошепотіла:

— То це *ти* так жорстоко затьмарював мене весь цей час!

Чим довше вона вдивлялася в портрет, тим задуманішою ставала, а коли сльози заслали їй очі, торкнулася фотографії вустами. Тоді всміхнулася з бентежною полегкістю і втерла сльози.

І подумала: яка ж огидна вона, заміжня жінка з трьома дітьми, що так легковажно захопилася незнайомцем. Ні, він не незнайомець! Вона розуміла його думки й почуття, як свої власні, бо насправді то були ті самі думки й почуття, що нуртували і в ній. І яких так бракувало її чоловікові, можливо, на його ж щастя — адже він утримував сім'ю.

— Він ближчий моєму еству, ближчий тій справжній мені, ніж Вілл, хоч я ніколи не бачила його! — вихопилося в неї.

Елла поклала його книжку й портрет на стіл біля ліжка, прилягла на подушку і ще раз перечитала ті вірші Роберта Трева, що їх вона час від часу відзначала, як найбільш хвилюючі і правдиві. Тоді знову взяла фотографію, поклала її на край простирадла і, лежачи, якийсь час споглядала її, а потім при свічці вдивлялася в напівзітерті рядки олівцем на шпалерах в узголів'ї. Ось вони — слова, рядки, нашвидкуруч заримовані, початки й середини віршів, чорнові думки, схожі на нотатки Шеллі, навіть найменші з них сповнені почуття, такі чудові, такі животрепетні, що, здавалося, то його подих, теплий і пестливий, торкнувся її щік зі стін, тих самих стін, серед яких він довгий час жив, як зараз живе вона. Він часто, певно, тримав ось так руку з олівцем, бо рядки йшли навскоси, ніби їх писали, саме отак тримаючи руку.

Ці надписані обриси поетового світосприймання: "Форми більш реальні, ніж людина, породження безсмертності", — були, безперечно, думками й душевними пориваннями, що приходили до нього глибокої ночі, коли ніщо не заважало йому творити і він міг не боятися вогню критики. Звичайно, їх часто писалося при світлі місяця, при лампі, в сизувато-тьмяних сутінках і, мабуть, ніколи при денному світлі. А тепер її волосся розсипалося там, де лежала його рука, коли він закріплював мимолітні образи. Вона спала на поетових устах, поринала в самого нього, проймалася його духом, як ефіром.

Поки вона так марила, на сходах почулися кроки, і за хвилику важка чоловікова хода почулася вже біля дверей.

— Елл, де ти?

Годі описати стан, що враз охопив її, але підсвідоме бажання, щоб чоловік не довідався, чим вона займалася, змусило її миттю сховати фотографію під подушку, перш ніж той широко відчинив двері з виглядом людини, що непогано повечеряла.

— О, вибач, — мовив Вільям Марчмілл. — У тебе болить голова? Я, певно, потурбував тебе?

— Ні, я не скаржуся на головний біль, — відповіла вона. — Як же це ти приїхав?

— Ми побачили, що зможемо завчасу дістатися додому, і я не схотів залишатися там ще на день, бо вирішив завтра податися в інше місце.

— То мені зійти вниз?

— Ні, не треба. Я стомився, як віл. Поїв я добре, а зараз падаю в ліжку. Хочу завтра встати о шостій, якщо не просплю... Постараюсь тихенько, бо ти ще спатимеш.

І він зайшов у кімнату. Не зводячи з нього погляду, Елла непомітно відсунула фотографію подалі від його ока.

— То ти справді не хвора? — схилився він над нею.

— Ні, тільки настрою щось нема.

— Не бери до серця. — Він нагнувся й поцілував її.

Наступного ранку його розбудили о шостій, і вона почула, як крізь потягування та позіхання він бурмоче: "Що там за мара шурхотить піді мною?" Гадаючи, що дружина спить, він понишпорив рукою і щось витяг. Крізь напіврозплющені повіки вона побачила, що то була поетова фотографія.

— Чорти б його взяли! — вигукнув чоловік.

— Що таке, любий? — заворушилася вона.

— Ти проснулася? Ха-ха!

— Чого це ти?

— Знімок якогось типа... Певно, любасик нашої хазяйки. Але як він тут опинився? Мабуть, випадково злетів зі столу, коли стелили ліжку.

— Це я вчора дивилася, і певно, тоді фотографія і впала.

— Ти ба, то він ще і твій дружок? Колька йому в печінку!

Вірна своєму Захопленню, Елла не могла стерпіти такої наруги.

— Він розумна людина! — вигукнула вона з тремтінням у голосі, що їй і самій

здалося недоречним. — Це багатообіцяючий поет... джентльмен; він мешкав у цих двох кімнатах до нас, хоч я ніколи й не бачила його.

— Звідки ж ти знаєш, якщо навіть не бачила його?

— Місіс Гупер розповідала, коли показувала фотографію.

— Ну, гаразд, мені треба поспішати, але я скоро повернуся. Жаль, що не можу взяти тебе з собою сьогодні, люба. Наглядай за дітьми, щоб чого не накоїли.

Того дня місіс Марчмілл поцікавилась, коли ж містер Трев навідається сюди.

— Знаєте, — мовила місіс Гупер, — на цьому тижні він має зайти до приятеля неподалік звідси, отож, певно, загляне й до нас.

Марчмілл повернувся відразу після обіду. Переглядаючи деякі листи, що надійшли за його відсутності, він зненацька заявив, що доведеться від'їжджати на тиждень раніше, ніж передбачалося... Точніше, днів через три.

— Невже ж не можна побути ще хоч тиждень?— просила вона. — Мені тут так подобається!

— А мені — ні, я починаю нудитись.

— Тоді, може, я залишуся сама з дітьми!

— Яка ж ти вперта, Елл! Ну що це тобі дасть? А мені знову вертатися по вас. Ні, ми поїдемо всі разом. А трохи згодом ми знову відпочиватимемо в Північному Уельсі чи Брайтоні. Та ти й так ще маєш три дні.

Здавалося, сама доля не давала зустрітися їй з людиною, генієм якого вона захопилася до нестями. І до якої відчула щиру прихильність. Проте вирішила вдатися до останньої спроби і, дізнавшись у хазяйки, що Трев мешкає у відлюдному місці на острові неподалік фешенебельного містечка навпроти, вона вже наступного полудня пішла на найближчу пристань і на пакетботі вирушила туди.

Безглуздішої витівки і не вигадась! Елла лише приблизно уявляла, де мав бути той дім, і наважилася запитати в перехожого, чи не в ньому живе Роберт Трев. У відповідь почула, що той не знає. А хоч би й жив, то чи ж наважилася б вона зайти до нього? Може, інша жінка й наважилася б, але не вона. Вона могла б запросити його до себе, але й на це їй навряд чи вистачило б. Зажурено блукала вона мальовничим узбережжям, аж поки не настав час повертатися в місто зворотним катером, повертатися додому, де їй ніхто не чекав.

Останньої хвилини, зовсім несподівано, чоловік заявив, що вона може лишитися тут з дітьми до кінця тижня, коли вже так хоче, але за умови, що додому добиратимуться без нього. Вона ледь тамувала радість, яка охопила її, коли почула, що може побути тут довше. Марчмілл поїхав вже наступного ранку.

Проте минув тиждень, а Трев не з'являвся.

В суботу вранці Марчмілли залишили місце, де так пишно розбуяли пристрасті. Остогидлий до нудоти поїзд, розпечені сонячні плями на гарячих подушках, одноманітний перестук коліс, безконечні телефонні дрти супроводжували її, поки за вікном не зникли таємничі обриси синього моря, а з ними й оселя її поета. В невимовній тузі вона силкувалася читати, але натомість тільки схлипувала.

Справи містера Марчмілла йшли чудово. Він жив тепер із сім'єю у просторому новому будинку, що займав досить велику площу, за кілька миль від міста, де працював. Життя Елли тут було самотинне, як воно й має бути в провінції, особливо певної пори року, і в неї вистачало часу, щоб віддаватися піднесенням почуттям і віршам. Щойно вона приїхала, як в одному з нових номерів її улюбленого журналу натрапила на вірш Роберта Трева, певно, зовсім свіжий, бо в ньому був куплет, який вона бачила на шпалері біля ліжка і про який місіс Гупер казала, що написаний він недавно. Елла довше не могла стримуватись. Піддавшись раптовому пориву, вона схопила ручку і написала йому, як товариш по перу, назвавши себе Джоном Айві, привітала його з витонченою майстерністю у віршуванні й передачі думок, які хвилюють його і не йдуть ні в яке порівняння з його недолугими спробами в цьому високому мистецтві.

Відповідь надійшла через декілька днів. Лист був короткий, чого й слід було сподіватись, — скоріше коротка відписка, в якій поет зазначав, що хоч він зовсім не знайомий з доробком містера Джона Айві, та все ж пригадує, що з цим ім'ям пов'язані деякі обіцяючі вірші, що він радий познайомитися з містером Айві через листа і, звичайно, з неабияким зацікавленням стежитиме за появою його віршів.

Було щось, певно, дитяче чи наївне в її листі: вона це відчула, оскільки Трев відповів поблажливо, як вищий. Та хіба це могло щось значити? Він відповів, він написав їй власною рукою, з тієї самої кімнати, яку вона чудово знала, бо ж він перебував зараз у Солептсі.

Листування, що так почалося, тривало місяців зо два чи й більше. Елла Марчмілл надсилала йому деякі зі своїх віршів, що їх вважала найкращими, а він люб'язно їх приймав, хоч і не казав, що уважно їх перечитував. І не вислав у відповідь власних. Можливо, Елла більш болісно сприйняла б таку його поведінку, якби не усвідомлювала, що Трев і не здогадується, що вона жінка.

Однак таке становище не задовольнило її. Тихий облесливий голос нашіптував їй, що, якби він побачив її, усе б докорінно змінилося. Звісно, вона могла поставити все на своє місце, чесно відкрившись, що вона жінка, якби одна подія, на превелику її радість, не зробила цього зайвим. Чоловіків приятель, редактор найвпливовішої у місті та графстві газети, запрошений якось до них на обід, обмовився при розмові, що його брат, художник-пейзажист, дружить з містером Тревом і що зараз вони обоє в Уельсі.

Елла трохи була знайома з редакторовим братом. Наступного ранку вона написала йому, щоб на зворотному шляху хоч ненадовго завітав до них. І просила, якщо можливо, захопити й свого супутника, містера Трева, з яким хотіла б познайомитись. Відповідь не забарилася: мовляв і він, і його супутник Трев охоче приймають її запрошення, а їхатимуть вони на південь такого-то дня наступного тижня.

Елла нетямилася від щастя: її задум вдався, її коханий, хоч досі й не бачений, прийде. "І раптом — диво! Він стоїть за стіною і очікувально дивиться в вікно, а його видно крізь шибку, — захоплено думала вона. — Поглянь, зима минула, пройшли дощі, встелили землю квіти, пора прийшла пташок співучих, і горлицю вже чути".

Проте треба було обмірковувати, де їх поселити і чим пригощати. Як ніколи ретельно

вона зробила необхідні приготування і стала чекати довгожданого дня і години.

Було близько п'ятої, коли вона почула дзвінок, а потім і голос редакторського брата. Оскільки вона була поетесою, або вважала себе нею, то цього дня вона вирішила вбратися в дороге плаття, що трохи скидалося на грецький хітон, мода на який саме набула поширення серед жінок художнього кола. Плаття Елла пошила в кравця на Бонд-стріт, коли востаннє була в Лондоні.

Гість зайшов у вітальню. Вона глянула, чи є хтось із ним, але нікого не завважила. Де ж, в ім'я бога кохання, Роберт Трев?

— Мені дуже прикро, — мовив художник після ввічливих слів привітання, — але Трев досить дивний хлопець, місіс Марчмілл. То він казав, що прийде, то заявив, що не може. Він кепсько себе почуває; розумієте, ми пройшли кілька миль з рюкзаками за плечима, і він вирішив податися додому.

— То він... не прийде?

— Ні, і просив мене, щоб я вибачився за нього перед вами.

— І давно ви п-попрощалися? — запитала вона, і нижня губа її так затремтіла, що аж змінився голос. Їй захотілося кинутися геть від цієї ненависної людини і досхочу виплакати.

— Та щойно, коли звертали з дороги.

— Що ви кажете! То він проходив повз наш дім?

— Авжеж. Біля вашої чудової брами, так майстерно зробленої із зварювальної сталі, як я рідко де бачив, ми ще трохи погомоніли, а тоді попрощалися і розійшлися. Річ у тім, що він трохи пригнічений і не хоче нікого бачити. Це чудовий хлопець і щирий товариш, але часом на нього щось наводить. Він надто вразливий. Його поезія нібито надміру чуттєва й пристрасна, як дехто йому закидає, і за це його нещадно розкритикували у вчорашньому "Ревю". Тож він випадково побачив примірник того "Ревю" на станції. Певно, ви вже читали його?

— Ні.

— Тим краще. Не варто й згадувати, бо то одна із статей, які робляться на замовлення, щоб задовольнити певне коло прихильників, від яких залежить тираж. Однак це вибило його з колії. Каже, що його особливо діткнув закид, нібито він спотворює дійсність, що він може дати гідну відсіч у чесному поєдинку, але не може убезпечити себе від брехливих вигадок чи завадити їм. Це вразливе місце Трева. Його настільки поглинув внутрішній світ, що цей випадок подіяв на нього більше, ніж якби він був у вирі світського чи комерційного життя. Він передав, що не прийде, посилаючись на те, що все звалилося на нього надто несподівано й підступно. І ви вже вибачте...

— Але... Він мав би знати, що тут йому раді. Хіба він ніколи не згадував, що отримував звідси листи?

— Авжеж, згадував. Від Джона Айві, певно, вашого родича, так він гадав. Він і зараз гостює у вас?

— А він... А йому сподобався Айві? Він вам нічого не казав?

— Знаєте, щоб особливо, то не сказав би.

— А його вірші?

— Як і вірші, наскільки я знаю.

Роберта Трева не цікавив ні її дім, ні вірші, ні та, хто їх писав. Щойно випала вільна хвилинка, вона кинулась у дитячу кімнату і, щоб дати волю почуттям, почала несамовито цілувати дітей; та думка, що й вони такі ж недалеко й простакуваті, як і їхній батько, зненацька остудила її.

Нікчемний і обмежений пейзажист так і не второпав, що саме Трев був бажаний тут, а не він. Йому сподобалося гостинне товариство Еллиного чоловіка, а тому сподобався пейзажист. Вільям показав йому довколишні краєвиди, і ніхто з них не зважав на Еллу.

Днів через два чи три після тих відвідин, уранці, коли вона самотньо сиділа в кімнаті нагорі, погляд її випадково впав на свіжу лондонську газету і на заголовок:

"САМОГУБСТВО ПОЕТА"

"Містер Роберт Трев, уже кілька років добре відомий як один з наших талановитих ліриків, покінчив життя самогубством. Сталося це на його квартирі в Солентсі в суботу ввечері: він вистрілив собі в праву скроню з револьвера. Читачам зайве нагадувати, що не так давно містер Трев прикував увагу значно більшого кола шанувальників свого таланту, ніж доти, новою своєю збіркою "Вірші до незнайомки". Про цю збірку захоплено відгукнулася на своїх сторінках наша газета, відзначаючи незвичайну розмаїтість почуттів, про яку йшлося, до речі, і в жорстокій, якщо не фатальній рецензії в "Ревю". Вважають, хоч і не можна твердити напевно, що почасти саме ця стаття спричинилася до вищезгаданої сумної події, бо журнал з цією статтею було знайдено на його письмовому столі, а поета бачили помітно пригніченим, саме відколи вона з'явилася".

Потім йшов репортаж слідства, і в ньому було вміщено лист, адресований невідомій жінці:

"Люба! Перш ніж ці рядки потраплять до твоїх рук, я вже не буду бачити, чути й відати того, що відбувається навколо мене. Не обтяжуватиму тебе поясненнями, чому я так чиню, хоч можу запевнити, що причини вагомі і їх цілком достатньо. Можливо, якби в мене була любляча мати, сестра чи подруга, які б ніжно любили мене, я ще б подумав, чи робити мені цей крок. Довгий час, як ти бачиш сама, я мріяв про недосяжну істоту, і вона, ця незнайомка, омріяна, надихнула мене на останню збірку. Саме уявна жінка, хоч у певних колах гадають навпаки, надихнула мене на цю збірку. Та жінка так і лишилася невіднайденою, незустрінутою, невідомою. Вважаю за необхідне відзначити це на випадок, щоб даремно не постраждала жодна насправді існуюча жінка, ніби то вона довела мене до смерті своїм жорстоким чи зневажливим ставленням. Вибачтеся перед моєю хазяйкою: я завдав їй такої прикрості, але те, що я жив у тих кімнатах, скоро забудеться. На моєму рахунку в банку вистачить грошей, щоб оплатити всі витрати.

Р. Трев"

Якийсь час Елла сиділа, мов закам'яніла, а потім кинулася в сусідню кімнату і ницьма впала на ліжко.

Туга і розпач краяли їй серце, і в цій несамовитій тузі вона пролежала понад годину. Час від часу з її уст зривалися уривчасті слова: "О, якби він тільки знав мене... знав мене... знав!.. О, якби ж я хоч раз зустрілася з ним... Хоч раз... Я поклала б руку на його гаряче чоло... поцілувала б його... я дала б йому зрозуміти, як кохаю його... стерпіла б і сором, і насмішки, жила б лише для нього і вмерла б для нього! Може, хоч це зберегло б його безцінне життя... Але ні... цього не сталося! Бог заздрисний, і таке щастя не судилося нам!"

Усім сподіванням настав край, про зустріч не могло бути й мови. Та навіть зараз вона мріяла про неї, хоч зустріч уже ніколи не могла настати.

Та година могла б настати, але не настала,
Якої його і її серця прагнули й ждали
І без якої життя не було життям.

Вона написала хазяйці в Солентсі від третьої особи і якомога стриманіше, вклавши в поштове відправлення соверен, сповістила місіс Гупер, що місіс Марчмілл дізналася з газет про сумну звістку. А оскільки ту, про що місіс Гупер добре знає, цікавив містер Трев, ще коли вона відпочивала в неї, то місіс Марчмілл була б безмежно вдячна, якби місіс Гупер взяла пасемко поетового волосся, перш ніж закрийють віком труну, і вислала їй на згадку, а разом і фотографію в рамці.

Зворотною поштою надійшов лист з усім, що вона просила. Елла поплакала над фотографією і заховала її в свою шухляду. А пасмо волосся перев'язала білою стрічкою, й сховала на грудях, і час від часу, коли нікого не було поблизу, крадькома витягала його й цілувала.

— Що з тобою? — відірвався якимось від газети чоловік. — Ти плачеш? О, пасмо волосся? Чиє це?

— Його вже нема, — прошепотіла вона.

— Кого?

— Я б не хотіла зараз розповідати, Вілле. Але якщо ти наполягаєш... — В її голосі забриніли насилу тамовані сльози.

— Ну що ж, як знаєш.

— Але ти не сердься. Коли-небудь я розповім тобі.

— Зрештою, це не так і важливо.

Він пішов, насвистуючи щось веселе, і згадав про цю пригоду вже в місті.

І до нього дійшла звістка, що в будинку в Солентсі, де вони мешкали, сталося самогубство. Він зненацька пригадав, що якимось бачив у дружини збірку віршів, чув уривки розмов хазяйки про Трева, коли вони жили в неї. І його осяйнув здогад: "Он воно що! Атож, це він! І як вона в дідька знюхалася з ним? Що за невдячні створіння ці жінки!"

Але невдовзі він відігнав непотрібні думки й поринув у свої щоденні клопоти. А тим часом Елла зважилася. Місіс Гупер, посилаючи їй пасмо та фотографію, повідомила й

про день похорону, а що ранок і день тяглися нестерпно довго, то непереборне бажання побачити його могилу охопило вразливу жінку. Анітрохи не дивлячись на те, як розцінить цей нерозважливий крок чоловік чи будь-хто інший, вона залишила Марчміллу коротеньку записку, що, мовляв, після полудня та ввечері її не буде, а повернеться але наступного ранку. Записку поклала йому на стіл і, сказавши те ж саме слугам, вийшла з дому.

Коли відразу після полудня містер Марчмілл повернувся додому, його зустріли наполохані слуги. Нянька нишком відкликала його вбік і натякнула, що, мовляв, смуток її господині за останні кілька днів досяг межі і вона побоюється, що та може занепасти себе.

Марчмілл задумався, але зрештою вирішив, що Елла до такого ще не дійшла. Не пояснюючи, що робитиме, він зібрався в дорогу, а тоді сказав, щоб його не чекали, і подався прямо на вокзал, де взяв квиток до Солентсі.

Він прибув на місце вже смерком, хоч і їхав швидким поїздом. Але знав, що навіть якщо дружина і випередила його, то зовсім ненабагато, бо могла прибути сюди лише пасажирським поїздом, який прибував трохи раніше, ніж його поїзд. Курортний сезон у Солентсі вже минув, привокзальна площа спорожніла, екіпажів було лише кілька, та й ті дешеві. Він розпитав, як пройти до цвинтаря, і невдовзі вже був біля нього. Брама була зачинена, але сторож впустив його, застерігши, проте, що всередині нікого немає. Хоч було ще не пізно, а осінні сутінки тільки густішали, він ледве розрізняв звивисту стежку, що вела до сектора, де, як сказав сторож, цього дня було кілька похоронів. Марчмілл ступав по траві, спотикався об якісь кілки і час від часу нагинався, силкуючись на тлі неба розрізнити чию-небудь постать, та не бачив нікого; проте просвітлина в місці, де були свіжі могили, допомогла помітити заляклу постать.

Вона почула кроки й злякано підхопилася на ноги.

— Елло, як це безглуздо! — обурено вигукнув він. — Втеча з дому... такого ще не було. Ні, я не ревную тебе до цього нещасного, але ж справді смішно, що ти, заміжня жінка, мати трьох дітей і з четвертим при надії, втрачаєш голову і біжиш, як оце зараз, до якогось померлого коханця! Чи ти хоч знаєш, що тебе замкнули? Та ти ж за цілу ніч не вибралася б звідси.

Вона мовчала.

— Сподіваюсь, у вас воно не зайшло надто далеко?

— Не допікай мені, Вілле.

— Май на увазі, що надалі я потерплю такого. Чуєш?

— Чую, — кинула вона.

Він узяв її під руку й повів з цвинтаря. Годі було й думати відразу повернутися додому.

Не бажаючи, щоб їх хто бачив у такому жалюгідному становищі, він завів її в маленьку убогу кав'ярню біля станції, звідки обоє рано-вранці виїхали, майже не розмовляючи. Бо розуміли, що це один із тих прикрих випадків у подружньому житті, де словами не зарадиш; після полудня вони вже були на порозі свого дому.

Минали місяці, і ніхто з них обох не наважувався згадувати про той випадок. Еллу все частіше охоплював сумний і байдужий настрій, який можна було визначити одним словом — розпач. А невдовзі вона мала пережити ще одне неабияке випробування — народити четверту дитину, — що аж ніяк не підносило її самопочуття.

— У мене таке передчуття, що цього разу я не витримаю, — якось мовила вона.

— Ет, що за дитячі вигадки! Чому це щось має статися, а не обійтися добре, як було завжди.

Вона похитала головою:

— Я майже з певністю відчуваю, що помру. І навіть раділа б цьому, якби не Неллі, Франк і Тайні.

— І я!

— Ти швидко знайдеш собі когось, — прошепотіла вона з сумною усмішкою. — І матимеш на це повне право, повір мені.

— Елл, а ти вже не думаєш про того... свого поетичного друга?

Вона ні визнала, ні заперечила його закиду.

— Ні, не витримаю я цього разу, — знову й знову твердила вона. — Щось підказує мені, що такі не витримаю.

Початок виходив поганий, як воно часто й трапляється в таких випадках. І справді, шістьма тижнями пізніше, у травні, вона лежала в своїй кімнаті безживна й безкровна і ледве спромагалася раз-другий вдихнути повітря. Немовля, за чие непотрібне життя вона поволі платила своїм власним, було нівроку повненьке й здорове. Перед смертю вона ніжно звернулася до Марчмілла:

— Вілле, я хочу тобі звіритися в усьому — ти знаєш, про що йдеться, — що сталося, коли ми відпочивали в Солентсі. Я не можу висловити, що найшло на мене... як я могла забути про тебе, мого чоловіка! Але зі мною коїлося щось жахливе: я вважала, що ти поганий, що гребуєш мною, що не досягав мого духовного рівня, тоді як він стояв набагато вище від тебе. Я хотіла мати собі довершеного шанувальника, що, можливо, значило для мене навіть більше, ніж просто коханець...

Вона не договорила, бо вкрай знесиліла, а через кілька годин померла від гострої судинної недостатності, так і не сказавши нічого чоловікові про своє кохання до поета. А втім, Вільяма Марчмілла, як і більшість чоловіків, що не перший рік знають подружнє життя, вже мало обходили колишні ревності, і він не виявляв найменшого бажання силувати дружину признатися в усьому, оскільки те стосувалося людини, яка померла і яка вже не могла завдавати йому прикрощів.

Та через два роки після її смерті сталося так, що, гортаючи деякі старі папери, що їх він хотів позбутися, перш ніж ввести у дім нову дружину, його погляд зненацька зупинився на пасмі волосся, що лежало в конверті разом з фотографією померлого поета, датованою на звороті останнім роком життя його першої дружини. Саме тим роком, коли вони відпочивали в Солентсі.

Довго й замислено дивився Марчмілл на волосся і фотографію, бо щось у них вразило його. Він гукнув малюка, через якого померла мати і який тепер став

непосидючим бешкетником, посадовив його собі на коліна й приклав те пасмо до дитячої голівки, а фотографію поклав за малюком на стіл, щоб безперешкодно порівняти обох.

Поза всяким сумнівом, схожість була разюча. Мрійливий і неповторний вираз поетового обличчя наче передався дитині. Та й волосся нічим не відрізнялося.

— Щоб я провалився, коли не здогадувався про це! — пробурмотів Марчмілл. — Вона таки зрадила тоді з отим бахурем! Ану-но спробую прикинути: другий тиждень серпня... третій тиждень травня... Так... так... Ану геть з-перед моїх очей, нікчемний виродку! Бачити тебе не можу!